

УДК 346.21

О.М. ЗУБАТЕНКО, канд. юрид. наук, Донецький університет економіки та права

А.В. ЗУБАТЕНКО, Донецький національний університет

ЩОДО УПОРЯДКУВАННЯ ІНФОРМАЦІЇ У ЄДИНОМУ ДЕРЖАВНОМУ РЕЄСТРІ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ ТА ФІЗИЧНИХ ОСІБ-ПІДПРИЄМЦІВ

Ключові слова: державна реєстрація, суб'єкти господарювання, Єдиний державний реєстр, «підреєстр», інформація

Для того, щоб економічна сутність була визнана суб'єктом права, тобто, правосуб'єктним утворенням, вона повинна отримати визнання державою її наявності у своєму правовому полі. Тобто, кожен суб'єкт господарювання повинен отримати легітимацію своєї діяльності. Із легітимацією пов'язують, у першу чергу, власне державну реєстрацію створення суб'єкта господарювання, а в другу чергу, розуміють отримання окремих дозвільних документів на зайняття тим чи іншим видом господарської діяльності – патенту, ліцензії, різних дозволів та погоджень. Проте усі ці заходи стають можливими саме після проходження державної реєстрації суб'єктів господарювання, коли державним реєстратором передається інформація про ці суб'єкти до чисельних органів та установ, фондів і реєстрів, статистичних звітів і накопичувачів даних. У більшій мірі саме сфери господарювання стосується інформація, що вноситься про суб'єкт господарювання до Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців (далі – Єдиний державний реєстр), ведення якого передбачене Законом України від 15.05.2003 року № 755-IV «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців» [1].

На сучасному етапі розвитку законодавства про державну реєстрацію суб'єктів господарювання ще залишаються суперечливі моменти стосовно подачі майже однакової інформації до різних баз даних, стосовно дотримання прав на комерційну таємницю суб'єктів, що надали інформацію про свою діяльність, забезпечення захисту суб'єктами господарювання своїх прав за посередництва отримання інформації із різних реєстрів та баз даних про своїх контрагентів (зворотна ситуація) та ін. І не в останню чергу упорядкування вимагає інформація, яку містить Єдиний державний реєстр.

Слід сказати, що вченими-юристами, як правило, технічним питанням процесу державної реєстрації утворення або припинення суб'єкта господарювання уваги приділяється недостатньо. Хоча загальним питанням правового регулювання державної реєстрації створення та припинення суб'єктів господарювання, іншим питанням легітимації суб'єктів господарювання у сучасній правовій науці присвячували увагу О.М. Вінник, С.М. Грудницька, Д.В. Задихайло, О.О. Квасніцька, О.Р. Кібенко, Н.О. Саніахметова, В.С. Щербина, О.С. Янкова та інші вчені. Проте проблеми практичного та теоретичного характеру у порядку державної реєстрації суб'єктів господарювання, в організації наповнення інформацією Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців, її упорядкування та використання залишаються.

З урахуванням вказаного метою статті є визначення та пропозиція окремих теоретичних і практичних напрямів удосконалення порядку державної реєстрації суб'єктів господарювання шляхом упорядкування інформації у Єдиному державному реєстрі юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців.

Право на здійснення підприємницької або іншої господарської діяльності може бути реалізоване уповноваженим суб'єктом за певних умов, які доцільно поділяти на загальні та спеціальні. До загальних умов належать ті, які необхідні для здійснення підприємництва як такого, незалежно від виду й організаційно-правової форми суб'єкта. Спеціальні – це ті

умови, які потрібно виконати для набуття права на певний вид підприємницької чи некомерційної господарської діяльності. Єдиною загальною умовою реалізації права на підприємництво є державна реєстрація.

Юридичну сутність державної реєстрації можна розкрити лише через наслідки, які з нею пов'язуються. Ці наслідки є різними для суб'єктів господарювання зі статусом юридичної особи та фізичних осіб-підприємців. Фізична особа (громадянин) з цього моменту набуває статусу суб'єкта підприємницької діяльності. Для підприємницьких організацій державна реєстрація породжує два наслідки:

- з моменту державної реєстрації у них виникає статус юридичної особи (цивільно-правова правосуб'єктність);

- з цього моменту вони визнаються суб'єктами господарювання – суб'єктами підприємницької діяльності.

Загальним наслідком державної реєстрації як для громадян, так і для організацій є виникнення підприємницької правосуб'єктності.

Державна реєстрація суб'єктів господарювання має свою мету, зміст, функції, ознаки та принципи. Вважаємо, що мета державної реєстрації – превентивний (попередній) контроль за законністю набуття, зміни чи припинення господарської та підприємницької правосуб'єктності.

Недосконалість існуючого законодавства із вказаних питань й зумовили свого часу необхідність прийняття нового нормативно-правового акту, а саме Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців» (далі – Закон), який дозволяє вирішувати питання щодо реєстрації суб'єктів господарювання. Відповідно до статті 4 вказаного Закону державна реєстрація юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців – засвідчення факту створення або припинення юридичної особи, засвідчення факту набуття або позбавлення статусу підприємця фізичної особи, а також вчинення інших реєстраційних дій, які передбачені цим Законом, відбувається шляхом внесення відповідних записів до Єдиного державного реєстру [1].

Закон конкретизував порядок проведення державної реєстрації юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців, який включає:

- перевірку комплектності документів які подаються державному реєстратору для повноти відомостей, що вказані в реєстраційній картці;

- перевірку документів які подаються державному реєстратору на відсутність підстав для відмови у проведенні державної реєстрації;

- внесення відомостей про юридичну особу або фізичну особу-підприємця до Єдиного державного реєстру;

- оформлення і видачу виписки з Єдиного державного реєстру.

Було визначено порядок внесення змін до установчих документів юридичної особи, а також зміна прізвища та/або імені, та/або по батькові (далі імені) або місця проживання фізичної особи-підприємця. Таким чином, будь-які зміни підлягають обов'язковій державній реєстрації шляхом внесення відповідних записів до Єдиного державного реєстру в порядку, встановленому Законом. Законодавцем встановлено, що відокремлені підрозділи юридичної особи не підлягають державній реєстрації, а представництва та філії іноземних компаній в Україні підлягають акредитації на території України.

Змістом державної реєстрації є спільна фіксація підприємницької правосуб'єктності громадян та організацій. Центральний орган виконавчої влади в особі державного реєстратора перевіряє наявність передбачених законом підстав для визнання за особою, яка звернулась, господарської правосуб'єктності.

Проте, на наш погляд, передбачена Законом процедура державної реєстрації не повною мірою відповідає її змісту. Наприклад, за відповідність установчих документів вимогам закону відповідальність несуть засновники (учасники) юридичної особи (п.3 ст.8 Закону). Це свідчить, що якщо відповідальність покладається на вказаних осіб, то реєструючий орган (державний реєстратор) її не несе. Отже, виходить що останній і не повинен контролювати зміст установчих документів

суб'єкта господарювання. Така аргументація є нібито алібі державних реєстраторів, які залучалися до судових справ про визнання установчих документів недійсними або такими, що суперечать закону, в якості третіх осіб. Оponentами такої позиції (переважно прокурорами, які брали участь у цих справах) наводилися контраргументи. Одним із них є те, що у Законі прямо не зазначено, що реєструючий орган (державний реєстратор) не повинен перевіряти установчі документи. Невідповідність поданих на реєстрацію документів вимогам закону можна встановити лише при їх розгляді по суті. У зв'язку з цим державні реєстратори повинні перевіряти не лише повноту поданих на реєстрацію документів, але й їх зміст на відповідність вимогам законодавству, бо невідповідність вказаних документів вимогам закону є підставою для відмови у проведенні державної реєстрації юридичної особи відповідно до п.1 ст.27 Закону, тобто підставою для вчинення державним реєстратором юридично значущих дій. Протилежне може свідчити лише про те, що вони не в повній мірі виконують покладені на них обов'язки.

Таким чином, реєструючий орган (державний реєстратор) повинен перевіряти установчі документи суб'єкта господарювання не лише по формі, а й по суті. Проте робота з перевірки документів може бути покладена і на інший орган. Наприклад, у ФРН державну реєстрацію здійснюють суди, але за умови, що адміністрація місцевого органу влади не заявляє протесту на реєстрацію, тобто законність підстав для функціонування підприємницької структури перевіряє орган влади [2]. Однак процедура такої перевірки повинна чітко регламентуватися, аби не призводити до необгрунтованої відмови у державній реєстрації. Деякі автори вважають, що державна реєстрація не закінчується видачею свідоцтва про державну реєстрацію. На думку Ю. Назарової реєстрація фактично складається з власне реєстрації, яка закінчується отриманням свідоцтва про державну реєстрацію (на сьогодні – виписки з Єдиного державного реєстру), і процедур, що

завершують реєстрацію, але без яких підприємство не зможе функціонувати і які, по суті, входять до процедури реєстрації [3, с.23].

Вважаємо недоцільним розмивати межі державної реєстрації. Її мета досягається шляхом внесення відповідних записів щодо суб'єкта до Єдиного державного реєстру та видачею виписки з нього. Фактично, саме з цього дня економічна сутність набуває господарську компетенцію і стає повноцінним правосуб'єктним утворенням. А постановка на облік в органах податкової служби, державної статистики, пенсійного фонду, виготовлення печатки, отримання ліцензії чи спеціального дозволу, відкриття поточного рахунку у банку, придбання патенту – є вторинними засобами легітимації. Вони стають можливими лише після проходження державної реєстрації.

Таким же чином, як і набуття легітимації суб'єктом господарювання шляхом його утворення (проведення державної реєстрації), відбувається і його припинення – шляхом реєстрації державним реєстратором факту припинення суб'єкта господарювання. Закон передбачає випадки припинення державної реєстрації суб'єктів господарювання. Змістовний перелік підстав припинення суб'єкта господарювання зі статусом юридичної особи міститься у статті 33 Закону: в результаті передання всього свого майна, прав та обов'язків іншим суб'єктам господарювання – правонаступникам у результаті злиття, приєднання, поділу, перетворення (реорганізації) або в результаті ліквідації за рішенням, прийнятим засновниками (учасниками) суб'єкта господарювання або уповноваженим ними органом, за судовим рішенням або за рішенням органу державної влади, прийнятим у випадках передбачених законом.

Суб'єкт господарювання вважається припиненим з дати внесення до Єдиного державного реєстру запису про державну реєстрацію його припинення.

Крім утворення та припинення шляхом державної реєстрації проводяться і реорганізаційні процедури. Зміни до установчих документів суб'єкта господарювання, що при-

пиняється в результаті приєднання, підлягають державній реєстрації після державної реєстрації припинення суб'єкта господарювання, що припиняється. Приєднання вважається завершеним з моменту державної реєстрації таких змін до установчих документів та державної реєстрації припинення суб'єктів, які припиняються в результаті приєднання.

Злиття вважається завершеним з моменту державної реєстрації новоутвореного суб'єкта господарювання та державної реєстрації припинення суб'єктів, що припиняються у результаті злиття. Поділ завершується у момент державної реєстрації новоутворених суб'єктів господарювання та державної реєстрації припинення суб'єкта, що припиняється у результаті поділу.

Перетворення є завершеним з моменту державної реєстрації новоутвореного суб'єкта та державної реєстрації припинення суб'єкта господарювання, що припиняється у результаті перетворення.

Із зміною організаційно-правової форми суб'єкта господарювання відбувається припинення останнього, а на його місці виникає новий. З цією обставиною пов'язана і наявність універсального правонаступництва, у результаті якого права і обов'язки припиненого суб'єкта переходять до знову виниклого за передавальним актом, що прямо закріплено частиною 3 статті 107 Цивільного кодексу України [4].

Основні особливості перетворення як виду реорганізації суб'єкта господарювання наступні:

1. Перетворення завжди пов'язане зі створенням нового суб'єкта господарювання.
2. Перетворення завжди пов'язане з припиненням реорганізованого суб'єкта господарювання.
3. Новий суб'єкт господарювання має іншу організаційно-правову форму, ніж реорганізований суб'єкт.
4. Права і обов'язки реорганізованого суб'єкта господарювання передаються новостворюваному суб'єкту в порядку універсального правонаступництва за передавальним актом.

5. Не відбувається перерозподілу майнової маси реорганізованого суб'єкта.

6. Кількісний склад учасників господарських правовідносин не змінюється.

Отже, перетворення – це така форма реорганізації, за якої суб'єкт господарювання однієї організаційно-правової форми трансформується в суб'єкт господарювання іншої організаційно-правової форми і при цьому до знову виниклого суб'єкта переходять усі права й обов'язки реорганізованого.

Рішення про припинення можуть прийматися і в судовому порядку. Існує кілька випадків припинення на підставі судового рішення, а саме, на підставі судового рішення, не пов'язаного з банкрутством: суд, який постановив рішення щодо припинення суб'єкта господарювання, що не пов'язане з банкрутством, у день набрання таким рішенням законної сили направляє його копію державному реєстратору за місцезнаходженням суб'єкта господарювання для внесення до Єдиного державного реєстру запису про судове рішення. Дата надходження відповідного судового рішення вноситься державним реєстратором до журналу обліку реєстраційних дій.

Суд призначає у рішенні щодо припинення суб'єкта господарювання у зв'язку з його ліквідацією комісію з припинення (ліквідаційну комісію) та встановлює строк і порядок її роботи. Державний реєстратор вносить до Єдиного реєстру запис про призначення комісії з припинення (ліквідаційної комісії) не пізніше наступного робочого дня з дати надходження відповідного рішення.

Наступний випадок припинення, коли суд, який постановив рішення про порушення провадження у справі про банкрутство суб'єкта підприємницької діяльності, в день набрання рішенням законної сили направляє його державному реєстратору за місцезнаходженням суб'єкта для внесення до Єдиного державного реєстру запису про відповідне судове рішення. Дата надходження судового рішення про порушення провадження у справі про банкрутство вноситься державним реєстратором до журналу обліку реєстраційних дій. Датою

припинення суб'єкта господарювання є дата внесення до Єдиного державного реєстру запису про проведення державної реєстрації припинення суб'єкта.

Повідомлення про проведення державної реєстрації припинення суб'єкта господарювання на підставі відповідного рішення суду та відомості відповідної реєстраційної картки є підставою для зняття суб'єкта господарювання з обліку в органах статистики, державної податкової служби, Пенсійного фонду України, фонду соціального страхування та ін.

Отже, державна реєстрація суб'єктів господарювання є обов'язковою, здійснення господарської діяльності без неї є правопорушенням, яке тягне за собою адміністративну, а в деяких випадках і кримінальну відповідальність осіб, які здійснюють таку діяльність, або є власниками майна, на основі якого здійснюється така діяльність. Факт створення, зміни або припинення суб'єкта господарювання фіксується шляхом внесення відповідних відомостей до Єдиного державного реєстру. Кожному суб'єкту присвоюється персональний ідентифікаційний код, єдиний на всій території України. Суб'єктам господарювання – юридичним особам, відповідно до п.5 Положення про Єдиний державний реєстр підприємств та організацій України, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 22.01.1996 р. № 118, ідентифікаційний код присвоюється державним реєстратором, а класифікаційний код відповідно до державних класифікаторів – Державним комітетом статистики (ч.8 п.10 вказаного Положення) [5], а фізичним особам – платникам податку – державною податковою службою, відповідно до статті 70 Податкового кодексу України [6], з одночасним включенням до Державного реєстру фізичних осіб – платників податків.

Отже, інформація про суб'єктів господарювання після їх державної реєстрації потрапляє одночасно до кількох реєстрів, чому існує проблема узгодження інформаційних даних різних реєстрів.

Вважаємо, що усі реєстри, які містять інформацію про суб'єктів господарювання, до-

цільно об'єднати в один загальний, державний, інформаційний реєстр, який вестиме спеціальний орган. Структура такого реєстру має включати кілька «підреєстрів», кожен з яких повинен вести той орган, який безпосередньо збирає певну інформацію про суб'єкта господарювання. Наприклад, Державна податкова адміністрація України – у частині сплати податків, заборгованості; Міністерство внутрішніх справ України – у частині обліку осіб, які знаходяться у розшуку, а також з питань судимості, викрадених речей, транспортних засобів, втрачених паспортів тощо; Міністерство юстиції України – у частині актів громадянського стану, визнання недієздатним чи обмеженим дієздатності, застави та арешту майна, реєстрації та скасування доручень і заповітів; реєструючі органи – у частині набуття, зміни чи припинення господарської правосуб'єктності. Усі реєстри слід вести на єдиних методологічних засадах, вони повинні бути інтегровані в одну всеукраїнську базу даних. На сьогодні важливим буде застосування електронних реєстрів, за якими підприємства, установи та організації, а також державні органи зможуть оперативно отримати інформацію відносно не тільки державної реєстрації своїх потенційних контрагентів, але й інформацію відносно банкрутства, наявності кредиторської заборгованості, проблем у відносинах із Антимонопольним комітетом, податковими та іншими державними органами, наявності або відсутності ліцензій та інших спеціальних дозволів.

Таким чином, порядок державної реєстрації суб'єктів господарювання може бути удосконалений через упорядкування інформації у Єдиному державному реєстрі юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців, запровадження ведення «підреєстрів» спеціалізованими державними органами, надання суб'єктам господарювання та державним органам інформації з різних реєстрів в електронному вигляді на платній або безоплатній основі. Названі пропозиції забезпечать право суб'єктів господарювання на достовірну інформацію про контрагентів і сприятимуть захисту їх інтересів.

Проте, вони є не єдиними, досліджувані правовідносини вимагають подальших досліджень в цьому напрямку з метою удосконалення правового регулювання господарських, господарсько-процесуальних, адміністративних, адміністративно-процесуальних відносин, пов'язаних з державною реєстрацією суб'єктів господарювання, внесенням та обліком інформації щодо них до різних накопичувачів даних.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців»: від 15.05.2003 р., № 755-IV // ВВР України. – 2003. – № 31-32. – Ст. 263.
2. Нецька Л. С. Деякі проблеми правового

регулювання відносин підприємництва державою / Л. С. Нецька // Підприємництво і право. – 1998. – С. 291–296.

3. Назарова Ю. Гарантии свободы предпринимательской деятельности в сфере регистрации / Ю. Назарова // Підприємництво, господарство і право. – 2001. – № 1. – С. 22–26.

4. Цивільний кодекс України : від 16.01.2003 р., № 435-IV // ВВР України. – 2003. – № 40-44. – Ст. 356.

5. Положення про Єдиний державний реєстр підприємств та організацій України / затв. Постановою Кабінету Міністрів України : від 22.01.1996 р., № 118 // Урядовий кур'єр. – 01.02.1996.

6. Податковий кодекс України: від 02.12.2010 р., № 2755-VI // ВВР України. – 2011. – № 13–17. – Ст. 112.

Зубатенко О. М. Щодо упорядкування інформації у єдиному державному реєстрі юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців / О. М. Зубатенко, А. В. Зубатенко // Форум права. – 2011. – № 4. – С. 302–307 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2011-4/11zomfop.pdf>

Розглянуті питання державної реєстрації суб'єктів господарювання та формування відомостей Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців. Запропоновано упорядкування інформації у вказаному реєстрі, запровадження ведення підреєстрів спеціалізованими державними органами.

***

Зубатенко Е.Н., Зубатенко А.В. Об упорядочении информации в Едином государственном реестре юридических лиц и физических лиц-предпринимателей

Рассмотрены вопросы государственной регистрации субъектов хозяйствования и формирования сведений Единого государственного реестра юридических лиц и физических лиц-предпринимателей. Предложено упорядочение информации в указанном реестре, внедрение ведения подреестров специализированными государственными органами.

***

Zubatenko E.N., Zubatenko A.V. On Streamlining Information in the Unified State Register of Legal Entities and Natural Persons-Entrepreneurs

The questions of state registration of economic entities and the formation of the Unified State Register information of legal entities and natural persons-entrepreneurs are considered. Proposed arrangement information in the registry instructions, implementation of sub-inventory by government agencies is offered.